

Interview over de jaren 40-45 met Willem Koolmees nu wonend Standaardmolen 34, geboren 6 november 1930 aan de Ketensedijk 13 te Capelle aan den IJssel, alwaar hij tot 1956 gewoond heeft.

Ook woonden daar in die jaren:

zijn vader Eeuwoud Koolmees 1901 - 1963, geboren in Capelle aan den IJssel

zijn moeder Adriaantje Simons 1904 - 1993, geboren op Oud Alblas

zijn zus Adrie (1938) en zijn broers Dik (1934) en Piet (1942).

Interview door Adri Koolmees op een koude woensdagmiddag 27 januari 2010.

.....

...Maar hem kende u ook al in de oorlog?

Ja, weet je waarom dat hij mij ook goed kent? Zijn vader was baas bij Feenstra. We speelden veel op de Bonk. Hij heeft pas ook voor de Historische Vereniging een verhaal geschreven over zijn jonge jaren. Over de Bonk onder andere. Daar was zijn vader baas, Maarten de Marel.

Kijk, hier heb ik wat foto's Hier heb ik op wacht gestaan bij de Isabella Kazerne, tussen Den Bosch en Vught.

Hier ging je het gebouw binnen en achter dit raam zat ik, in de soldatenkamer. De Isabella Kazerne is uit de tijd van de 80-jarige oorlog. Toen vochten ze tegen de Spanjaarden. En dat deden ze vooral in Brabant. In Den Bosch heb je een hele wal en daar vocht Frederik Hendrik tegen de Spanjaarden. Toen hebben ze een kazerne gebouwd daar. Er waren wel 5 of 6 kazernes en forten daar, om 's-Hertogenbosch te verdedigen tegen de Spanjaarden. Dit is één van die kazernes. Hier had je De Bult, en hier zie je het torentje nog van het hoofdgebouw. Ma en ik zijn hier weleens wezen wandelen. Je kan hier zo het bos in. Dan kom je langs het afwateringskanaal, dat helemaal naar Drunen gaat. We hebben toen het stuk gelopen tot Vught. Dan ga je zo de Lunetten in, waar je de schietbanen hebt en de Vughtter hei en concentratiekamp Vught. Het is een heel historisch gebied en heel mooi om die tocht te maken. Als je met de trein gaat, stap je in Den Bosch uit en loop je door de binnenstad langs de Sint Jan. Dan loop je nog een stukje – daar heb ik vaak op de parade gestaan – en dan nog een klein stukje verder loop je langs de hele vesting. Dan kijk je over een enorm terrein waar ze gevochten hebben met de Spaanse legers. Mooi hè.

Hier heb ik een foto uit 1944. Dit is Krimpen aan de IJssel, op de ijsbaan. Dit ben ik, zie je. Dit is Wim van der Graaf, die is vorig jaar gestorven. En die jongens die ken ik ook allemaal. Toon Larooij, Wim Schouten, Wim Dwarswaard, Henk Bonte en Jack Neef. Hij is kort na de oorlog al naar Australië gegaan, want zijn moeder is een Australische. Hij is hier nog wel eens teruggekomen na 30 jaar. Hier heb ik er het krantenknipsel van. 'Niet te geloven', zegt Jack, 'dertig jaar uit Capelle'.

Ja, we gingen nog gewoon op het ijs op Krimpen. Overvaren bij het Veer van De Ruit en dan gingen we schaatsen. Ik weet niet of toen al een beetje de Hongerwinter eraan kwam. Dat zou wel kunnen. Ik kan niet zien of dit nou op een ijsbaan is, of op een vijver, of op de IJssel. Want de IJssel lag ook vaak dicht. Maar dat heb ik er allemaal niet bijgeschreven. Ja, achterop staan de namen van die knapen. Veertien jaar waren we.

Ik denk weleens, als ik aan de oorlog terugdenk, aan een boekje van Een Hollandse jongen in de Franse tijd. Dat heb ik een jaar geleden nog gelezen. Het is heel mooi. Dan denk ik: een Hollandse jongen in de Duitse bezettingstijd. Zo voel ik me dan. Kan je je dat voorstellen?! Het is een prachtig boekje.

Ik ben in 1930 geboren aan de Ketensedijk 13, dat is naast de boerderij die er nu ook nog staat. De Ketensedijk was toen een lege dijk, vanaf het Veer van De Ruit tot Feenstra, dat is nu dus de Slotlaanstoep. Je kwam niet zoveel met Keten of Dorp of de Polder in contact. We woonden daar een beetje geïsoleerd. Alleen als m'n moeder uitging naar Krimpen aan de Lek dan kwam je daar. Dan keek je daar een beetje je ogen uit.

Pas op een jaar of 6 begon je een beetje om je heen te kijken. En vooral toen de lagere school in zicht kwam. De school stond ik Capelle West. Hoe moest ik daar naartoe? Mijn moeder had nóg een kind, toen die tijd. Dus ik moest alleen. Er gingen er wel meer die richting uit.

Ik kreeg dus een fietsje. Hier sta ik bij de fietswinkel van Koolmees, voor het plantsoen, met de nieuwe fiets die ik kreeg. Zie je, dit is het huis nog van Van Riemsdijk. Hier sta ik ook met Dik. En hier zit ik op mijn knieën met Dik. Zelfde kleren heb ik aan, zelfde lange stropdas, broek en zo. Kniekousjes en schoentjes. Hier zit mijn haar wel wat mooier, dus dat is wel op een andere dag geweest.

En ja, dan moest ik alleen op dat fietsje. Een stuk de Ketensedijk uit, langs het Veer van De Ruit, de Nijverheidsstraat door, tot aan de Boezemstraat – wat nu de Van Speijkstraat is. Daar een steile stoep af, en onderaan die stoep was de Bogermanschool. Die staat er nog steeds, Zadkine zit er nu in.

Dat was een nieuwe wereld natuurlijk. Met kinderen uit Capelle West en van Kralingse Veer. En dat was een hele mooie tijd vanaf 1937 tot 1943, toen ik op de lagere school zat.

In die jaren vóór 1940 zagen we de oorlog al groeien. Vanuit de deuren van de werkplaats op de Plantsoenstraat 3 zagen we in het plantsoen de oefeningen van de luchtbescherming. Ik ging daar vaak met m'n vader zaterdagavond naartoe omdat zijn moeder daar nog woonde met haar zoon Willem, die de fietsenmakerij beheerde. De dreiging van de oorlog hing voor de deur. Dan gingen sirenes. Werd er gegooid met rookbommen. Werden mensen weggedragen op brancards. Dat was nog vóór de oorlog. Dat was wel een dreigend gevoel voor een jongen van 9 jaar.

Zo is het begonnen. Met de sirene op het Oude Raadhuis. En dan die grote rookgordijnen.

Maar toen, op een gegeven moment, in mei 1940, toen werd ik heel vroeg wakker gemaakt, om 6 uur. M'n moeder zei: kom eruit het is oorlog! Ik keek een beetje verbaasd. Wat nou weer. Een jongen van 10 jaar of zo. Wat is er nou weer aan de hand! Kijk, allemaal vliegtuigen boven de Koolteer. Dat was een fabriek op Krimpen aan de IJssel waar ze koolteer maakten. Wat nu helemaal afgedekt is met grond vanwege vervuilde aarde. Daar vlogen toen een paar Duitse vliegtuigen heel langzaam en vrij laag overheen, met dreigende kruisen onder tegen de vleugels. Ze fotografeerden daar die fabriek. Ik weet niet of ze ooit van plan zijn geweest om het te bombarderen, of dat de baas zei: Heel houden, die kunnen we nog wel eens gebruiken, die fabriek.

Dus de oorlog was aan de gang. En ik denk, maar dat weet ik niet zeker meer, dat het op een vrijdag geweest is voor de Pinksteren. Ik ben, denk ik, die dag dan ook niet meer naar school geweest.

En je zag dan - wij woonden onderaan de dijk - je zag dan over de dijk Nederlandse militairen met een auto rijden, die op de Kerklaan in het Verenigingsgebouw zaten. De geweerlopen staken achter uit, onder de tent vandaan. Naar Capelle West en weer terug. Zo is dat een paar dagen doorgegaan.

Iedereen stond gespannen natuurlijk! Het is oorlog! Dan moet je kijken: hoe moeten wij ons straks verdedigen! En helpen verdedigen. Je zat vlakbij Rotterdam. En zij wisten natuurlijk wel dat de Duitsers op Rotterdam aan rukten. Maar ze hadden nog niet gebombardeerd.

Als gewoon ging ik met m'n vader naar zijn moeder, die op Plantsoenstraat 3 in de Ouwe Plaats bij de fietswinkel woonde. Beetje gepraat en thee gedronken. We gingen terug en kwamen voorbij wat nu de Slotlaanstoep is. Op het lege stukje daar midden in hebben we nog aan de kant van de dijk gelegen. Want er waren daar ook vliegtuigen, waarschijnlijk Duitse vliegtuigen, die schoten zo tátátátátá op de dijk. Dus je moest wel zorgen dat je een beetje gedekt lag. Ze vlogen weer weg. We zagen verder alleen maar burgers. En, wat ik daarstraks al zei, er reden Nederlandse militairen. Vanuit de Kerklaan richting Keten. Toen kwamen we weer thuis. Daar was je veilig, dacht je.

Maar toen kwam de 14e mei en werd Rotterdam gebombardeerd. Eén grote dikke rookwolk kwam er over Capelle! De wind was hierheen. En allemaal papier van brandende kantoren dwarrelde neer. Dat duurde uren. Het brandde als een fakkel.

Het was in de middag, bijna de laatste dag van de oorlog.

De dag daarvoor had ik nog met open mond staan kijken naar het parachuteren op IJsselmonde. Duizenden Duitse parachutisten. Dan zag je die vliegtuigen aankomen, allemaal parachutisten. Die werden op IJsselmonde, in Rotterdam Zuid, de Waalhaven of net daarvoor in het land gegooid en moesten op Rotterdam aan.

Een prachtig gezicht, dacht je. Maar je wist niet hoe luguber dat was, want ze waren allemaal zwaar bewapend. Daarna kwam het gevecht om de Maasbruggen. En toen dat niet allemaal naar de zin van de aanvallers ging, kregen ze het bevel: vliegtuigen er naartoe en de stad platgooien.

Ik zeg het maar een beetje zoals ik het beleefd heb en achteraf zie.

En nou ja, branden, branden! 's Avonds dan luwde het waarschijnlijk een beetje. Toen kwamen er weet ik hoeveel vluchtelingen uit de stad, over de dijk. Wij kregen ook een vluchteling. Ze had geloof ik alleen een vogelkooi bij zich, met een kanarie erin. Ze kwam van het Noordereiland. Daar woonde ze, had ze gewoond. Ik geloof niet dat het Noordereiland veel geraakt is, want het was te dicht in de frontlinie. Ze bombardeerden meer het centrum van de stad. Het hele centrum werd kapot gegooid.

Iedereen vluchtte. Ze waren bang! Vanuit de rug kwamen ook de Duitsers op, natuurlijk, vanaf IJsselmonde en Ridderkerk. De mensen die vluchtten gewoon. De Maasbruggen over, de Oostzeedijk af richting Capelle.

De meesten kwamen lopend. Misschien zijn er ook op de fiets geweest, maar die mevrouw was kennelijk lopen.

Ze kwam bij ons in huis. Nou, ze was helemaal overstuur natuurlijk. 's Avonds zei m'n vader: nou, we gaan nou naar bed. Maar ze kon niet slapen. Beerde heel de nacht door het huis. En de andere dag is ze toch vertrokken. Veel hadden er wel familie aan deze kant van de stad. Of ze nou verder getrokken is naar familie dat weet ik niet, maar we zijn haar weer kwijt geraakt. Korte tijd later is Nederland gecapituleerd. Toen was de oorlog over en zag je de Duitsers verschijnen.

Ze bezetten eerst Rotterdam helemaal. Langzamerhand, de dagen daarna, zag je Duitsers verschijnen over de dijk. In de richting van Dorp. En waarschijnlijk gingen ze nog verder naar de Polder, Nieuwerkerk, Gouda. En soms zag je weleens groepen Duitse militairen over de dijk gaan. Soms met een paard en wagen, langzaam en traag, met een keukenwagen of zo.

Na de gevechten nam het leven weer een beetje z'n gewone vorm. Je moest weer naar school, iedereen ging weer naar z'n werk. Na korte tijd ging alles weer gewoon verder. In de oorlog was er nog voldoende werk. Redelijk wat eten en zo, de eerste jaren. De Duitsers probeerden alles normaal z'n gang te laten gaan.

Mijn vader werkte nog gewoon bij Vuijk. Er zijn weet ik hoeveel schepen gebouwd. Kleine schepen. Het ene grote schip dat bij Vuijk voor de werf lag, de Merwede, dat was bijna klaar om afgeleverd te worden, is door de Duitsers weggehaald. Eerst naar Rotterdam, de Waalhaven. Later weet ik niet waar hij heen gegaan is. In ieder geval hebben ze hem na de oorlog weer teruggevonden in een haven in Bremen. Toen is hij weer bij Vuijk voor de kant gekomen en gerenoveerd. In andere kleuren geschilderd, van rederij Houtvaart, waar hij van was. Daarna heeft hij weer gewoon voor Nederland dienst gedaan.

Ik ging dus weer gewoon naar school. Eigenlijk ging het leven weer gewoon verder. Ik zal toen in de vierde klas gezeten hebben. Op weg naar school kwam ik dus door Keten heen, wat nu de Nijverheidsstraat is. Daar stonden allemaal nog huizen en winkeltjes langs de dijk.

De De Ruijterstraat, de Trompstraat, de Piet Heinstraat, daar woonden je vriendjes.

Je kwam langs het café van Oudenaarde, dat naast het Veerpad stond. Daar zag je een grote affiche hangen - daar keek ik elke week naar - met wanneer Capelle voetbalde en tegen wie. Zaterdagmiddag tegen Jodan Boys of zo, of tegen Zwart Wit. Dan ging ik zaterdagmiddags naar Capelle kijken. Waar onze buurman van 2 huizen verder, Barend de Groot, altijd keeper was. Veel Capellenaren voetbalden daarin. Quick Boys had je ook geloof ik. Soms kwamen ze uit Den Haag, soms uit Ridderkerk. Of Spirit uit Ouwerkerk. Capelle was een zaterdagmiddag voetbalclub. En geen zondag voetbalclub. Dus veel jongens uit Capelle West voetbalden in die club. Dat was altijd spannend.

Na een poosje begon de energievoorziening een beetje te haperen. Toen begonnen de bussen te rijden met een houtgaskachel achter de bus. Een karretje met een pijp, en daar werd hout in vergast. Dan reden ze dus niet meer op benzine, maar op houtgas. Zo'n karretje hobbelde natuurlijk als een gek achter die bus aan, over die hobbelige dijk. Want ik kan me nog herinneren dat de dijk toen nog niet geasfalteerd was, maar gewoon bestraat. Dat kacheltje dat erachter hing, ging als een gek op en neer. Ik weet wel dat wij vanuit de school op Kralingseveer naar de gymnastiek moesten, ik dacht in de Lamastraat. Dus vanuit de Van Speijkstraat naar Kralingseveer om te gymnastieken. Je had verplicht gymnastiek in 1943. Dat waren de eerste 2 lessen na de middag. Omdat ik nog thuis ging eten tussen de middag, ging ik na het eten lopen naar het Veer van de Ruit en daar stapte ik achterop de gaspit tot Kralingse Veer, omdat ik geen zin had om dat hele stuk te lopen. Je moest je goed vasthouden, anders danste je eraf! *Zwart rijden?* Nou, de chauffeur vond het alleen maar levensgevaarlijk als er jongens achterop zaten, maar daar had hij verder geen boodschap aan. Als je eraf viel moest je maar zien waar je terecht kwam. Het was een algemeen jongensspelletje hoor, meerijden voor niks achterop de gaspit.

Dus op Kralingse Veer bij Markman, wat nu de IJsselwerf is, of eigenlijk geweest is, daar de stoep af bij Wegeling en dan ging je zo naar de straat waar die school stond, aan de Ottergracht. Daar hadden we altijd gymnastiek. De school staat er nog, als je door die straatjes loopt. Of hij nog gebruikt wordt weet ik niet. Daarna liepen we weer terug naar de Boezemstraat met de hele groep.

Ja, zulke dingen beleefde je toen in die tijd.

Op school hadden de Duitsers inmiddels verplicht Duitse les ingevoerd. Daar ken ik nog wel een paar rijmpjes van. Uit een speciaal boek met Duitse taal. Op mijn school hebben ze dat ingevoerd, maar dat is niet op alle scholen gedaan. Soms hebben ze daar verzet tegen geboden denk ik: géén Duitse les aan de kinderen! Ze probeerden natuurlijk Nederland te verduitsen. Ik ken nog wel een paar versjes daarvan:

Ich bin Peter du bist Paul, ich bin fleisich du bist faul.

Eins, zwei, drei, du bist frei!

Zo zaten we dan in de klas, ha!

Maar er waren misschien ook schoolbesturen die zeiden Nee, dat is niks.

De tijd ging natuurlijk verder. Alles werd een beetje minder. Je kwam ook langs 2 cafés als je naar school ging. Daar hingen borden op: verboden voor Joden. Daar keek je een beetje naar. Je wist niet wat dat in het algemeen betekende.

Niet dat er Joden in Capelle woonden, maar ze moesten toch dat papier ophangen. Pas later hoorde ik, toen ik bij m'n oma was in Krimpen aan de Lek, dat de broers van m'n moeder het erover had dat de Joden in Duitsland en in Polen in kampen vermoord werden! Ja, dat kwam voor een 12, 13-jarige natuurlijk griezelig over. Verder heb ik daar niet veel van gehoord. Maar dat was de manier waarop je merkte wat er een beetje aan de gang was. Je merkte er hier niet veel van. Als je in Amsterdam woonde, denk ik veel meer. Maar ja, daar woonden we niet.

Ik denk dat ik nog wel meer beleefd heb, maar.. De tijd verstreek. Het werd '43, eind '44. Er waren veel groepen jongens, die deden de militairen na. Zwaarden maken, houten geweren maken, helmen op. En dan ook een beetje marcheren langs de dijk en zo. Spelen, jongens die de oorlog nadeden. Dat krijg je altijd. En dan Duitse liederen zingen: Und wir fahren, plons, plons, plons. Dat deden we wel. Ik ook. Zowel in de Ouwe Plaats – daar kwam ik vanwege mijn oma die bij de fietswinkel woonde, als in Capelle West en in Kralingse Veer, waar ik kwam door de school en de gymnastiek.

Wat we ook veel gedaan hebben in de oorlog is schaatsen op de Slotvijver. En vooral met groepen jongens hockeyen met een stok en een stukje hout, op die vijver.

December 1942, ja. Dat weet ik nog als de dag van gisteren. Net voor de kerst. Want hij is 24 december jarig. Ik kwam terug van het voetballen in Capelle West. Het was mistig. De zellingen zaten vol met eenden. Het was woensdagmiddag en ik had de hele middag gevoetbald als een gek, achter de De Ruyterstraat. Ik kwam thuis en ik had een broertje. Tussen de middag had ik thuis gegeten. Mijn moeder was toen hoogzwanger natuurlijk. Mijn vader was ook thuis wezen eten en ging de stoep weer op naar de dijk om weer naar zijn werk te gaan. Toen zei ze tegen mij: ga je vader roepen! Ik heb hem weer terug geroepen en ik ben gelijk naar Capelle West gegaan, daar ben ik heel de middag wezen voetballen.

Ja, ik dacht wegwezen! Toen ik om 5 uur in het schemerdonker weer terugkwam, lag er een broertje in de wieg. Er was gelijk een baakster over de vloer. Dat was mevrouw Lagerwaard en ze kwam uit Capelle West. Die nam gelijk het commando over in huis. Ik mocht dit niet en ik mocht dat niet. Niet voor de kachel staan. Het was natuurlijk hartstikke koud buiten, dus je wilde je warmen. Niks mocht meer.

Ik denk toch dat je qua voedsel wel wat tekort kwam. Want toen eenmaal de zwarthandelaren in Rotterdam in de gaten kregen dat er wat te verdienen was in de zwarte handel, gingen ze soms met een krakkemikkige auto bij het Veer van De Ruit over, de polder in, de Krimpener Waard, om bijv. appels te kopen in de herfst. In 1943. Dan kwamen ze aan het eind van de dag terug met een wagen afgeladen met appels. Nou, als je dan een beetje hongerig bent en je loopt daar met een paar vrienden, je bent daar wezen spelen of voetballen achter de De Ruyterstraat, dan probeerde je van die wagen weleens een appeltje te pikken. Met een stok met een spijker, deden sommige jongens dat. Dan klap! op zo'n zak en dan rolden er wel een paar op de straat. Daar heb ik geen spijt van hoor.

's Ochtend aten we brood. Maar dat werd steeds minder. Eerst ging het natuurlijk wel, maar later kreeg je de bonnen. Dan kon je alleen brood kopen als je broodbonnen had. Allerlei bonnen had je, voor suiker, voor kleding. En ook voor schoenen. Je moest wel betalen, maar je moest ook eerst een bonnetje hebben, dat je recht had op een paar schoenen.

Iedereen kreeg bonnen waarmee hij recht kreeg op het kopen van 800 gram brood in de week. Dat moest je daarnaast ook betalen. Met geld alleen kreeg je dat brood niet. Dus al die winkeliers moesten ook bonnen plakken. Naarmate ze dus een hoeveelheid brood of schoenen verkocht hadden, moesten ze vellen inleveren met al die bonnen erop geplakt. Ik denk dat ze dat op het distributiekantoor in moesten leveren.

Op de Kerklaan had je namelijk een distributiekantoor in wat toen het Verenigingsgebouw was. En daar moest je dus om de zoveel tijd een stamkaart halen als je boven de 18 was. Wat je nu dus eigenlijk een identiteitskaart noemt. Daar konden ze naar vragen langs de weg. Ausweis, zoals de Duitsers dat noemden. Als je wat verkeerd deed: Ausweis bitte!

En daarmee kon je ook een gerantsoeneerde hoeveelheid bonnen krijgen. Per kwartaal of per jaar. Als je bonnen op waren, moest je een beetje van de familie zien te krijgen of zo. Of bietsen bij boeren.

Groente daar heb ik nooit bonnen voor gezien. Wel voor aardappelen. En brood vooral en suiker, boter. Koffie en thee niet te vergeten. Je had in de oorlog overal surrogaat van. 'Geen thee, toch thee, theesurrogaat', was dan een slogan. Koffiesurrogaat was er ook. Er zat geen greintje koffie in. Wat het was voor gemalen rommel weet ik niet, maar het was wel bruin. Je had ook koffiestroop.

Voor vlees had je ook bonnen. Maar dat was heel marginaal, heel weinig.

Alles moest je inleveren. Radio's inleveren, fietsen inleveren op een gegeven moment. Koper, metalen. Niks kreeg je daar voor. Je moest het gewoon inleveren. Daar maakte ze oorlogsmateriaal van. Je kon je daar niet helemaal aan onttrekken. Want kijk, in die tijd moest je wel oppassen wat een ander ervan dacht. Maar wij hadden niet veel spullen. Mijn moeder ging natuurlijk niet haar zilveren lepeltjes inleveren. Hoewel ze dat denk ik allemaal wel op een lijstje hadden met wat je in moest leveren. Ze wilden oorlogsmateriaal maken. Kogels.

Onderduikers daar heb ik niet veel van gemerkt. Ja, je zal ze wel gehad hebben. Want er moesten veel mannen te werk gesteld worden in Duitsland. Ik heb een familielid gehad dat in Duitsland gezeten heeft: Ome Dirk Simons. Ome Dirk is in Duitsland geweest de laatste 2 jaar van de oorlog, net als veel mensen van de fabriek. Als er op een fabriek veel mensen werkten, dan werden er gewoon door de gemeente een hoop jongemannen aangewezen die naar Duitsland moesten. Sommige wilden niet en zijn ondergedoken. Ze zeiden natuurlijk niet: ik duik morgen onder. Je wist dan ook niet wie dat waren, dat probeerden ze zoveel mogelijk geheim te houden. Ik weet nog wel dat onze latere buurman in de Hortensiastraat, Kees Oostlander, ook in Duitsland is geweest.

In de school op Dorp zaten wel een paar keer groepen Duitse soldaten gelegerd. En als die Duitsers daar ingekwartierd waren in die school, dan had de jeugd soms geen school. Dat vonden ze mooi, gek genoeg! Openbare Lagere School Dorp was dat. Het hoofd van de school was meester Cupedo.

Je had ook een openbare school in Capelle West. En je had ook een openbare school aan de Kanaalweg. Daar tegenover kapper Berlijn.

Later is die school op Dorp verplaatst naar het Slot. Toen heette het Openbare Lagere School Het Slot. Dat was daar in die hoek waar de Slotlaan naar beneden gaat en waar ze nu de Rozenburcht herbouwen. En waar nu een straat is die Nieuwe Laan heet.

Er hebben ook nog Duitse soldaten gezeten in het café dat toen Café De Bruin heette. Tegenover de Slotvijvers. Café Het Slot heet het nu geloof ik. Daar op die bovenzaal zaten ook weleens Duitse soldaten. Die soldaten gingen dan naar de Groene Dijk, op het opgespoten terrein waar nu de hockeyvelden zijn, om te schieten. Daar liepen we weleens met een groepje jongens achteraan, om te kijken hoe dat ging. Soms stonden we daar en dan moesten die soldaten op de dijk aantreden. Ik heb nog wel gezien dat een Duitse soldaat niet goed gekleed was, of zich niet goed gedroeg. Die werd door zijn meerdere midden in zijn gezicht geslagen. Gewoon met de vlakke hand. Knal. Kadaverdiscipline. Daar ben ik getuige van geweest.

In 1943 ging ik van de lagere school af en ben in Rotterdam naar de ambachtschool gegaan. In de Tamboerstraat. Met de bus naar die school. Dat vond ik heel fijn, ik had het goed naar m'n zin. Daar was wel eens luchtalarm. Engelse vliegers boven de stad. Moesten we allemaal naar de kelder.

Ik geloof dat dat periode's van een half jaar waren. Het eerste en tweede halfjaar moest ik vanaf het Oostplein lopen naar de Tamboerstraat in Crooswijk en weer terug. De halve stad lag plat. Dus het was allemaal open terrein. Oostplein, Blaak. Bij het Oostplein stond alleen de molen nog. Voor de rest was alles, de Hoogstraat, de Goudse Singel, weg. Het puin was geruimd dus het was een kale vlakte.

Ik leerde voor timmerman op de ambachtschool. Het hout waarmee we werkten was ook schaars. Dat waren heipalen die ze uit de grond hadden getrokken bij de gebombardeerde straten. Het hout was helemaal blauw, het was niet glad te krijgen. Daar moest je dan mee werken.

Het hout was blauw omdat het tientallen jaren in de grond gezeten had. Dan wordt het blauw. Heipalenhout is eigenlijk geen timmerhout. Maar ja, er was niet anders. Schaars, alles was schaars. Als er een beetje ruimte was aan materialen dan werd het vanaf het Maasstation per trein naar Duitsland vervoerd. Daar konden ze dat wel gebruiken. Nachten lang gingen er treinen vol over de spoorbaan, wat nu de Rijkcevelesweg is, naar Duitsland. Dan hoorde je in je bed aan de Ketensedijk die treinen rijden.

Maar de tijd ging door. En toen brak de tijd aan dat Duitsland in de verdediging gedrongen werd. Toen werden materialen allemaal achtergehouden. Eten, brandstof. Dus op een gegeven moment reden er geen bussen meer, half 44. De school werd gesloten, want er waren geen kolen meer om te verwarmen. Je kon niet meer naar Rotterdam. Of je moest een fiets hebben. Maar de fietsen hadden geen banden meer, alleen surrogaatbanden. Ze werden gesneden uit oude autobanden, die je kocht op de zwarte handel markt in Rotterdam. Toen was ik thuis.

Het werd steeds benauwder. November kreeg je steeds minder op de bonnen. Eerst 800 gram, toen 600, daarna 400 gram brood in de week. Wat is dat nou voor een volwassen man, in 2 dagen eet je het op!

Er waren er nog wel wat aardappels. Toen ik nog op de lagere school zat moest ik altijd aardappels schillen. Kleine aardappeltjes. We aten het laatste jaar 2 keer per dag aardappelen, omdat we bijna geen brood hadden.

Maar, en dat is ook nog gebeurd aan de Ketensedijk: om die boerderij en om de huizen heen, zo tot aan de Oude Laan, werd er een dijk gelegd. Daarna werd al het land onder water gezet, geïnundeerd. Van Kralingse Veer tot aan Nieuwerkerk. Het is zelfs een waterlinie geweest die zich nog veel verder uitstreckte, tot aan Leiden toe. Maar daar had ik geen zicht op.

Achter onze huizen tot aan de Middel Wetering toe, waar ook een dijk gelegd werd, was het één grote watervlakte. Alle mannen moesten daaraan werken. De Oude Laan stond ook onder water. Dus als je naar de Polder (wat nu Schenkel heet) moest, moest je over de Kerklaan. Of

over de IJsselmondse laan. Voor de rest was daar tussenin geen weg meer naar de 's-Gravenweg, naar de Polder.

En in de Polder, daar woonde een hele gemeenschap! De Kanaalweg, de Bermweg, Bermweg Oost, Bermweg West, Capelseweg. Daar woonden heel wat mensen. Die waren, ook door busonderneming Van Gog, sterk op Rotterdam georiënteerd. Van Gog zal in de oorlog ook niet meer gereden hebben, maar daar had ik helemaal geen zicht meer op.

Ja, we gingen dan nog wel naar de kerk in de Polder, maar dat was op zondag, een of twee keer. Dan moest je ook helemaal over de Kerklaan. Met vrienden, die kwamen dan uit Capelle West. Luidruchtige mannetjes, die hoorde ik al uit de verte aankomen.

Ja, de Hongerwinter, dat is bij iedereen bekend, dat is een verschrikking geweest. Na januari was het eten helemaal op. Toen is mijn vader nog met zijn zwager naar Drenthe gegaan. Door sneeuw en ijs heen. Overgevaren bij Zwolle, en daar geloof ik tot Schoonloo toe geweest, voor een paar zakjes rogge. Op een fiets met surrogaat banden.

In die tussentijd moest ik thuis wat bij mekaar scharrelen. Hout, om de kachel te stoken. Ik weet nog dat ik op die ijsvlakte achter ons huis was, in dat geïndeerde gebied. Aan de Nieuwe Laan heb ik een knotwilg omgehakt, naar huis geslept en klein gemaakt voor de kachel. De Nieuwe Laan stond aan beide kanten vol met knotwilgen. Die stonden allemaal met hun voeten in het water. Maar boven het ijs heb ik ze afgezaagd en afgehakt. Daar heb ik nog in het gebroken ijs dat daar ontstond mijn hakbijltje laten vallen. Wat zo naar beneden zonk. Daar kon ik niet meer bij natuurlijk. Ik weet niet wie het ooit op de Nieuwe Laan gevonden heeft later, na de droogmaking. Ik weet nog wel dat mijn vader woest was, want het was zijn enige mooie hakbijltje. Hij had nog wel een ander hakbijltje thuis, daar heb ik die knotwilg mee klein gemaakt om de kachel te stoken.

Ik was ook weleens aan de IJsselkant, die dichtgevroren lag in de Hongerwinter. Daar heb ik weleens een houten paal in de zelling buitgemaakt.

De zellingen daar werden heipalen in gelegd, die uit Duitsland kwamen met een vlot, om te wateren totdat ze geschikt waren om te verkopen als heipalen voor de bouw.

Hout wordt soms gewaterd om de groeisappen eruit te drijven. Die groeisappen moeten eruit, anders verrot het hout. Dat was vroeger een algemene techniek.

Grote pakketten, een paar palen dik, lagen daar in het water. Ze werden aangevoerd uit Duitsland. Met vlotten met een klein sleepbootje ervoor. In Capelle waren er diverse mannen die vlotterbaas waren. Die gingen dan naar Duitsland en haalden die pakketten op. Een klein hutje achterop die vlotten. Een klein sleepbootje ervoor. Ze zakten de Rijn af, helemaal tot Rotterdam. Stromend water wat natuurlijk naar de zee vloeit. Dus ze hadden niet zoveel weerstand. Zo probeerde je de kachel een beetje brandend te houden.

En niet te vergeten natuurlijk naar de spoorbaan -wat nu de Rijkevorselweg is - gaan, om cokes te zoeken! Met een schepje en een zeef en een karretje. Meermalen gedaan! Helemaal naar de Kerklaan. Daar moest je wel heen, omdat alles onder water stond. Daar was vroeger een station, waar de locomotieven hun stookruimte leegmaakten. Omdat het praktisch allemaal verbrande cokes was. Er zaten natuurlijk nog wel stukken cokes tussen. Dat ging je dan allemaal zeven en deed je in een zak. Wat opgescharreld brandhout erbij en je kon weer de kachel stoken. Er waren hele kleine nooddacheltjes, waar de mensen eten op kookten. Dat waren op de fabriek van stukken pijp gemaakte kacheltjes. Kleine dingetjes, er kon maar 1 pan op staan. Wij hebben er nooit een gehad, geloof ik.

De winkels waren nog wel open, maar veel winkels waren gewoon leeg. Die hadden niets meer om te verkopen.

Eten haalde je bij de gaarkeuken, de laatste maanden. In de Ouwe Plaats had je een uitgiftepunt van de gaarkeuken. Daar moest je dan met een emmertje naartoe om soep of gestampte aardappelen te halen. Bietensoep was dat, met wortel en ui. Geen greintje vlees erin. Het smaakte nergens naar, je werd er eigenlijk misselijk van. Eigenlijk, nou echt wel.

Hoeveel honger je ook had, dat je het nauwelijks door je keel kon krijgen. Soms was er aardappelen met uien en peen. Of kool. Dat was het eigenlijk.

Als je de stoep afgaat, de rechter stoep naast het plantsoen, ga je met een klein slingertje de straat in waar de gaarkeuken was. Aan de rechterkant, op de hoek naar de Wilhelminastraat geloof ik, had je de winkel van Cor den Toom. Dat was ook een melkboer, dus hij had een echte natte ruimte waar hij melk en 's zomers ook weleens ijs verkocht. Voor Dorp werd daar het eten van de gaarkeuken uitgegeven. Op de Kerklaan had je er geloof ik ook een, maar daar ben ik nooit geweest. Ik ging lopend naar de gaarkeuken, en weer terug.

Het eten was bij thuiskomst wel koud. Maar dat kwam allemaal niet zo krap. Als je maar wat te eten had.

Ik ken het verhaal nog, of het waar is weet ik niet, dat er één keer wat sliertjes vlees in zaten. Het eten werd klaargemaakt in Nieuwerkerk. Vanuit die centrale keuken ging het naar de diverse uitgiftepunten. Het is een gek gerucht, dat er een keer vlees in zat. En dat men toen, misschien spottend, zei: het paard van de schillenboer is doodgegaan. Nee nee, van de vuilnisman was het, want die reed toen met paard en wagen. Ik weet het niet precies meer. Dat gerucht kwam in mijn oren.

Kijk, in de oorlog had je natuurlijk veel geruchten hè. Net zoals toen de Engelsen in Normandië geland zijn. Mensen die naar de Engelse zender luisterden - wij niet hoor, wij hadden geen ontvanger daarvoor - die riepen de ene dag Cherbourg, Cherbourg! Cherbourg is gevallen! De andere dag was het weer niet waar. Dat was een hele geruchtenmachine.

En ook hoe de Duitsers teruggeslagen werden in Rusland. Ik weet nog wel dat ik bij een meester op de lagere school in de klas zat, namen noemen we daar maar niet meer over, die op een landkaart bijhield, de schoolkaart, waar het Oostelijk Front lag. Soms lag het een heel stuk terug. Dan werden ze teruggeslagen door de Russen. Dat was meester Slingerland, in de 4e of 5e klas. Hij gaf op de kaart van Rusland aan hoe het front zich veranderde door de gevechten. Ik denk dat hij dat had van de Engelse zender. Daar mocht je niet naar luisteren, dat mocht je helemaal niet hebben van de Duitsers.

Op dertienjarige leeftijd lees je niet veel kranten. Ik kan me niet voorstellen dat ik al de politieke en oorlogsverslagen uit de krant las.

We hadden wel een krant. De Rotterdammer denk ik. Het enige wat ik daarin las iedere dag, was een stripverhaal: Opa Bol met de ijzeren knol! Dat was interessant!

En toen, helemaal aan het eind van alle ellende kwam de bevrijding. En dat was iets zo emotioneels, wat niet te beschrijven is. Een bevrijding. Dat je bij mensen een vlag uit het raam zag komen, die ze 5 jaar verborgen hadden. Bij onze buurvrouw een lange stok met een hele gróte vlag. En ja, overal bij mensen die een vlag hadden. Niet iedereen had vóór de oorlog een vlag. De laatste keer dat we vlagden was 1939, 1940 geweest. En nou, je kunt het nog op de tv beelden zien: de mensen waren uitzínnig van vreugde. Overal! Overal werden er straatfeesten georganiseerd, bevrijdingsfeesten. In alle buurten deden ze dat. Bijvoorbeeld een hele middag, wat ze nu ook nog wel op Koninginnedag doen, tobbetje steken en zo, en ring rijden. En dan was er ineens weer wat snoep te koop, drank, of ijs - wat ook weer leuk was.

Vooraf in Krimpen hadden ze grote feesten. Daar hadden ze allegorische optochten.

Zo noemden ze dat. Karren helemaal versierd, met mensen erop met oranje en allerlei rood-wit-blauwe kleding.

En dan was er ook nog een wagen, dat weet ik nog, daar liep iemand achter, die had alleen nog maar een beetje vodden aan. Hij had een bord op zijn rug met daarop: '*de rest is bij de boeren*'. Ingeruild voor eten. Dat was niet zo'n leuke voor de boeren. Ik weet niet of ik het zeggen mag, maar iedereen op Krimpen, oud Krimpenaren, weet het.

Ja, die boeren hadden liever iets waar ze wat aan hadden dan geld. Want met geld kon je niks doen. Na de oorlog is het geld allemaal door Lieftinck waardeloos verklaard en kreeg iedereen een tientje. Je kent de term 'tientje van Lieftinck' wel. Iedereen moest met een tientje beginnen. Ik denk niet dat ze in de oorlog al wisten dat het daarop uit zou draaien. Maar geld, je had veel meer aan artikelen waar je zin in had.

Ook zijn er veel sieraden geruild voor eten. Gouden kettingen, gouden ringen, zilveren bestek. Dat is door het hele land heen gebeurd. De mensen gingen natuurlijk vanuit de stad, en ook wel uit deze streek, naar eten zoeken. Vragen bij boeren of ze eten wilden verkopen. Nou ja, verkopen, verkopen - liever niet. Geld was vrij waardeloos. Dan vroegen mensen: wil je er een gouden broche voor hebben, of gouden ringen? Dat werd de ruilhandel.

De boeren moesten natuurlijk ook aan de Duitsers leveren en wat ze nog in huis hadden, was voor een gedeelte ook achtergehouden natuurlijk. Dat was voor hun ook riskant.

De tuinders hier in Capelle konden ook nog wel producten hier op de markt kwijt, maar dat werd dan aangekocht voor het Duitse leger hier en er gingen ook veel producten naar Duitsland.

In de oorlog had je dus ander geld dan nu en dan voor de oorlog. Al het geld was van zink. En briefjes van een gulden had je. De stuivertjes en de kwartjes waren allemaal van zink. Dat is niet direct na de oorlog allemaal veranderd. Maar na de oorlog moest alles weer opgebouwd worden natuurlijk, alles werd langzaam veranderd.

Na de oorlog zijn er ook mensen opgepakt door het verzet. Ja, dat is ook gebeurd. Daar zullen we het maar niet over hebben. Die mensen die zeggen: daarvoor heb ik m'n straf gehad. Dat is voorbij. Daar wil ik het niet meer over hebben.

In het algemeen gesproken waren er wel mensen die pro-Duits waren. Die kende ik ook. Na Dolle Dinsdag zijn er een hoop vertrokken. Toen waren de Engelsen geland in Normandië en toen kreeg je het gerucht dat Cherbourg al gevallen was en de Engelsen oprukten! Iedereen werd begeistert, de bevrijding staat voor de deur. Het was nog lang niet zo ver, maar de mensen die aan de andere kant stonden kregen de rillingen en er zijn er een hele hoop vertrokken.

Nooit meer gezien. Ik geloof dat er veel naar Duitsland zijn gegaan. Er zijn er later nog wel teruggekomen. Die heb ik ook nog wel gekend.

Nee, die afrekening daar wordt nu nog over gesproken. Dat dat in veel gevallen, ook in kampen, veel te hardhandig gegaan is. Maar ja, er waren ook mensen die hadden veel geleden in de oorlog. Die waren erg fel. Met afreageren, afrekenen. Dat kan je je wel voorstellen, als je familielid gefusilleerd is, naar Scheveningen gestuurd is en op de Waalsdorpervlakte geëxecuteerd is. Dan heb je nog wel een gevoel van Ik wil weleens afrekenen.

Ook Capellenaren zijn in de oorlog gedood. Je hebt hier toch het Wegelingpark en het Johan Karspad! In Vught, waar ik in dienst was, is de fusilladeplaats. Daar staat een schietbaan met een kogelvanger erachter en een grote loopgraaf ervoor. Daar zijn heel veel mensen die in het kamp Vught gevangen gezet zijn, 's morgens vroeg gefusilleerd.

Daar staat ook de naam Henk Wegeling bij.

Je hebt nu het Wegelingpark, waar ze die nieuwe huizen bouwen. Dat is daarnaar vernoemd. En het Karspad, het dominee Karspad is bij de Nieuwe Westerkerk. Als je daarachter langs de stoep op gaat naar de Ketensedijk, daar is het dominee Karspad. Daar gaan altijd bij de dodenherdenking op 4 mei de mensen langs, op weg naar de begraafplaats.

Dominee Kars was bij de ondergrondse betrokken.

Henk Wegeling drukte verboden geschriften tegen de bezetting. Hij was van drukkerij Wegeling hè. Dat huis, het was toen een winkel, staat er nog, als je op Kralingse Veer komt. Bij dat plein, Elandplein heet het geloof ik. Ze drukten daar illegale krantjes, ze werkten voor de illegaliteit. Op een gegeven moment is dat bekend geworden. Hoe weet ik niet. Praten, door iemand. Toen is hij gepakt en naar Vught gebracht en daar is hij gefusilleerd.

Als je daar op de fusilladeplaats komt, daar in Vught - ik ben er dan gekomen omdat ik daar in dienst heb gelegen en in dat gebied veel militaire oefeningen heb gehad - daar staat Henk Wegeling bij. Het is heel indrukwekkend eigenlijk. Heel stil tussen de bomen.

Dat is nog een heel oud gebied uit de tijd van de tachtigjarige oorlog. De Lunetten, noemen ze dat. Dat zijn allemaal grachten die ze gegraven hebben. En in een van die gebieden, het zijn eigenlijk een soort eilanden, hadden die Duitsers een fusilladeplaats gemaakt. Dat was vlakbij kamp Vught. Daar vandaan werden op regelmatige tijden 's morgens vroeg mensen afgevoerd en gefusilleerd. Hele rijen namen staan er.

In Capelle merkte je niet veel van het verzet. Maar het was er wel. Direct na de oorlog waren er de mensen met blauwe overalls en helmen op en wapens. Die namen direct hier de leiding over in Capelle volgens mij. Die waren bij de ondergrondse. Ze hadden de hele oorlog geoefend in een loods op het Feenstra terrein en ook in de koeienschuur bij boer Hak. Daar hielden ze schietoefeningen.

Ze hebben ook weleens iemand geliquideerd, heb ik gehoord. Maar dat weet ik niet zeker.

Dus dat bestond en er waren diverse mensen bij aangesloten.

Zij hebben dan ook direct na de oorlog het initiatief genomen om mensen die fout geweest waren te verzamelen en af te voeren via de dijk zo, via de Kerklaan, naar Schenkel. Daar hebben ze een poosje in de openbare school gezeten. Waarschijnlijk zijn ze daarna afgevoerd naar kampen, kampen van mensen die fout geweest waren en gestraft moesten worden. De een meer dan de ander.

Dat waren denk ik oude kampen van de Duitsers. In Veenhuizen hebben ze gezeten en in Amersfoort. Amersfoort was ook een kamp van de Duitsers geweest natuurlijk, een Durchgangslager.

In de Hongerwinter lag al het water dicht. Maar er werd wel gevist in bijten. Als je een bijt hakte kon je daarin vissen.

In het voorjaar kon je wel vissen. Er zat veel vis in de rivier tijdens de oorlog. Het was erg schoon water toen nog natuurlijk.

Ik weet dat er een tijd geweest is dat veel jongeren met een netje aan de IJsselkant visten, vooral bij de uitgang van het watermachien. Dat deden ze zowel op Capelle als op Krimpen aan de IJssel. Als het watermachien maalde, dan werd er voedsaam binnenwater naar buiten gestuwd. Daar kwamen allemaal van die kleine stekeltjes op af. Als je dan een netje met een gewichtje eraan in het water liet zakken en na een poosje haalde je het weer op, dan had je wel een laag van een stuk of 3 centimeter allemaal van die visjes. Die zijn veel gegeten in Capelle en in Krimpen. En ik denk in Nieuwerkerk ook.

Het watermachien was er voor als het bijvoorbeeld hard geregend had. Dan was de polder verzadigd van water en werd de waterstand veel te hoog. Dat moest allemaal naar de rivier. Hier aan de Bermweg heb je nog het museum, wat altijd een watermachine is geweest. Dat

haalde het water uit de Alexanderpolder en pompte het in het kanaal. Dan was er op Kralingse Veer weer een watermachien en die pompte het in de Maas.

Zodra de bevrijding kwam kregen we voedseldropping van de Engelse vliegtuigen. Dan kreeg je direct van die blikken met kaakjes en eierpoeder en boter en chocola. En ik denk dat er sigaretten in gezeten hebben. Bij Bakker Roos kon je Zweeds witbrood kopen. Hij kreeg meel uit Zweden en bakte daar wittebrood van. En kreeg je per gezin, waarschijnlijk nog op de oude rantsoenbonnen, een stuk wittebrood. Daar deed je dan die boter op. Nou ja, dat was nog veel lekkerder dan een gebakje hoor!

En ook nog: nadat het water uit het geïndeundeerde gebied door de gemalen in de IJssel gemalen was, kwam het land droog te staan. Wel bleef in de greppels en de sloten nog water over, waar je de vissen bijna met de hand kon pakken. Zo vol zat het. Allemaal snoekjes van een halve meter lang, zeelten en brasems.

Mijn bijltje ben ik er niet tegengekomen. Heb ik nooit meer naar gezocht eigenlijk..

Pa pakt weer het fotoalbum.

Kijk, zie je mij hier staan. Dat is op de plek waar nu het Reviusrondeel staat. Langs de Algeraweg. Allemaal land, zie je het. Pinksteren 1949.